

16 התורה

בכור שורו הדר לו // דביר קאץ

"לעולם אל ישנה אדם בנו בן הבנים שבשביל משקל שני סלעים מילת שנתן יעקב ליוסף יותר משאר בניו נתקנאו בו אחיו ונתגלגל הדבר וירדו אבותינו למצרים" (שבת י"ב). לקח חשוב מאוד למדנו מסיפור מכירת יוסף, אל לו לאב להראות חיבה יתירה לאחד מבניו. חיבה גלויה זו עלולה לעורר קנאה מזיקה אצל שאר האחים.

אך בעת שאנו מגיעים בפרשתנו למעמד המרגש של ברכת מנשה ואפרים אנו עדים לכאורה לבחירה נוספת של אח אחד על פני השני:

וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת-יְמִינוֹ וַיִּנְשֹׂת עַל-רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהוּא הֶעָפִיר וְאֶת-שְׂמָאלוֹ עַל-רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שְׁכָל אֶת-יְדֵיו כִּי מְנַשֶּׁה הַבְּכוֹר. וַיְבָרְכֵם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וַיִּשֶׂם אֶת-אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה.

והתמיהה רבה עד מאוד. יעקב שחוה את שנאת עשיו אחר שלקח הימנו את הבכורה והברכות, מהלך שכמעט עלה לו בחייו, אותו יעקב שכבר נתנסה עם פרשיית יוסף המצערת, שב לכאורה על אותה טעות נושנה ומבכר את אפרים על פני מנשה!

ויש לנו לשאול על יעקב גופא, מדוע בחר לשנות את יוסף משאר בניו אחר כל מה שארע לו עם עשיו אחיו? על כך לכאורה התשובה פשוטה, יעקב האמין שדווקא אצל עשיו הרשע שייכת קנאה מסוכנת כזו ולא נחשדו בעיניו בניו הצדיקים על זאת. אך מאחר שכבר אכן נודע הדבר מדוע לא חשש יעקב לעתידים של אפרים ומנשה?

הרמב"ן מאיר את עינינו לדרך הפשט, וטוען שיעקב כלל לא ידע שהאחים מכרו את יוסף. יעקב האמין כי יוסף נחטף בעת שחיפש את אחיו [מה שלפי הרשב"ם למעשה באמת ארע, עיי' שם] ובאמת אין מקור כתוב לכך שיעקב ידע מעולם על המכירה. לפי דברים אלו יעקב דבק באמונתו כי בנים צדיקים אינם חשודים על קנאת איש לאחיו ולא ראה בעיה להקדים את אפרים למנשה.

עם זאת הדרש לוקח אותנו לכיוון ברור, כי יעקב אכן הבין מעצמו את שהתרחש: **"מה אתה סבור? מפני שהייתי שואל אותך בכל שעה מה עשו לך אחיך - ולא היית אומר לי, סבור אתה שאיני יודע?!"** **"יְדַעְתִּי בְּנֵי יְדַעְתִּי"** (מדרש בראשית רבתי ויחי). ובאמת המדרש מסתדר היטב עם ההיגיון שבדאי מעת שמצא יעקב את יוסף, הוא לא ינוח עד שיבין מדוע וכיצד נעדר בנו 22 שנים!¹

ועל כן חזרה קושיה לדוכתה, כיצד יעקב שכבר היה אמור להבין את הסכנה הטמונה בהעדפת בן אחד על פני השני רואה לנכון לשכל את ידיו ולהקדים את אפרים הקטן למנשה הבכור - ואכן נראה כי יוסף עצמו, שחוה בצורה הקשה ביותר את התוצאה של העדפת בנים, חשש מאוד מפעולותיו של אביו והאמין כי ודאי הן נובעות מטעות: **"וַיִּרְא יוֹסֵף כִּי יָשִׁית אָבִיו יָד יְמִינוֹ עַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם וַיִּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יָד אָבִיו לְהִסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשֶּׁה וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי כִּי זֶה הַבְּכוֹר שִׁים יְמִינְךָ עַל רֹאשׁוֹ"**.

נראה לי ליישב כי יעקב ודאי שלמד את הלקח הנורא של העדפת יוסף, אלא שבאמת יש הבדל מהותי גדול בין המקרה של יוסף ואחיו למקרה דידן של מנשה ואפרים, והדבר מתבטא בשני מישורים.

ראשית, יוסף קיבל **העדפה מוחלטת** על פני אחיו. לא היה מדובר שיעקב חילק לכולם כתנת פסים ורק בחר שיוסף יקבל ראשון, הרי מישהו חייב לקבל ראשון! על כך באמת אחים צדיקים אינם חשודים [כשם שמצינו שלא היתה בעיה כאשר יעקב הגן יותר על רחל ויוסף ושמן אחרונים כשנפגש עם עשיו, מישהו הרי צריך להיות אחרון...]. גם בחיים לעולם אנחנו זקוקים להקדים דברים מסויימים לדברים אחרים ואי אפשר להימנע מכך, גם לא בהקדמת בן אחד לבן אחר. אך מפני שיוסף נבחר לקבל כתנת פסים בעוד שאר האחים לא קיבלו דבר, נוצרה קנאה בשל חוסר הצדק המובהק. כאן מדובר בבחירת בן אחד ודחיית בן אחר. לעומת זאת, אצל אפרים ומנשה יעקב **מברך את שני הבנים** ורק מקדים את אפרים למנשה. באופן כזה הוא אינו יוצר העדפה גמורה לטובת אפרים, דבר שהיה מתרחש לו היה מברך אותו לבדו ומותיר את מנשה ללא ברכה.

במישור השני, נוסף על האמור לעיל, יעקב גם מסביר את מעשיו באופן שלדעתי אינו רק נועד לענות לחששו של יוסף אלא גם לדאוג לכך **שלא תיווצר תחושה כי אחד האחים עדיף מהשני**. **"וַיִּמְאָן אָבִיו וַיֹּאמֶר יְדַעְתִּי בְּנֵי יְדַעְתִּי גַם הוּא יִהְיֶה לְעַם וְגַם הוּא יִגְדֹל וְאוֹלָם אַחִיו הִקְטִין יִגְדֹל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם"**. יעקב בפסוק זה קובע כי הוא אינו מקדים אח אחד בגלל שהוא מאמין שהוא טוב יותר, דבר שאכן יכול לעורר קנאה. יעקב מדבר על העתיד באופן נבואי, שזרעו של אפרים ישחק תפקיד בהסטוריה² יותר מאשר זרעו של מנשה. מעתה אל לו למנשה הצדיק לקנא, שהרי הוא שווה לאחיו הן בברכה והן במעלה, ואלוקי ההיסטוריה יעשה הטוב בעיניו.

מברכתו של יעקב למדנו אפוא כיצד אפשר למצוא את האיזון בין הצורך להתייחס לבנים בצורה שווה לבין ההכרח בחיים להקדים לתת את הקדימות לאחד. חשוב שהקדימות תיוותר קדימות ולא דחייה מחד, ובנוסף יש להראות כי הקדימות אינה קשורה להעדפה אישית כי אם לגורמים חיצוניים. מורה לנו יעקב ללמוד מדרך זו: **בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמֹר יִשְׁמְךָ אֱלֹהִים כְּאֶפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה וּלְמִרוֹת וַיִּשֶׂם אֶת-אֶפְרַיִם לְפָנָי מְנַשֶּׁה"** עדיין מתקיים "מה טוב ומה נעים שבט אחים גם יחד".

¹ ועיין מדרש רבה על הפסוק "מטרף בני עלית", שמתוך שיהודה הציל את יוסף בחר יעקב לברך אותו שהמלוכה תצא ממנו, משמע שהכיר את סיפור המכירה.
² אי אפשר לפרש שהכוונה לכמות מספרית, כיון שבספר במדבר במפקד השני רואים שבט מנשה גדול יותר באופן משמעותי משבט אפרים. ועוד, שאם היה מדובר בתוכן כמותי אזי לא ברור מדוע יש ליעקב להזכיר זאת, וכי מה אכפת לנו מי ימנה יותר? אלא ודאי, כמו שפרש רש"י, מדובר על תוכן איכותני בהקשר ההיסטורי, שגדעון יצא ממנשה אבל יהושע יצא מאפרים. וכן מצינו בנביא, שעשרת השבטים אחר חלוקת הארץ לישראל ויהודה בימי רחבעם, קרויים על שם אפרים שהיה הדומיננטי ביותר.

תשובות לפרשת ויגש:

- א. הביטוי "הוציאו כל איש מעליו" מוזכר גם בסיפור אמנון ותמר, כאשר אמנון מבקש זאת מאנשי הבית (ש"ב יג, ט).
- ב. שני האנשים הנוספים שהשתמשו בביטוי "ונחיה ולא נמות", הם יעקב (בראשית מב, ב) ויהודה (בראשית מג, ח).
- ג. היחיד בתנ"ך (מלבד יוסף) שהשתמש במילה 'הא' הוא יחזקאל (טז, מג): "וַיַּעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתִּי זְכָרְתָּ אֶת יְמֵי נְעוּרַיִךְ וַתִּרְגְּזֵי לִי בְּכָל אֶלֶה וְגַם אֲנִי הָאֵל דְּרַכְךָ בְּרֹאשׁ נְתַתִּי נְאֻם אֱ-דָנִי ה'..."
- ד. הביטוי "מהרה חושה אל תעמוד" מופיע באחת ההפטרות המפורסמות - הפטרת 'מחר חודש', כאשר יהונתן בן שאול קורא לנערו לאסוף את החיצים שאמורים להיות סימן לדוד, לטוב או לרע (ש"ב כ, לח).
- ה. הביטוי "תשע הידות" מוזכר בספר נחמיה (יא, א), כאשר רוצים להגדיל את ההתיישבות בירושלים, מפילים העם גורלות: "לְהַבְיֵא אֶתְּךָ מִן הָעֵשְׂרָה לְשֵׁבֶת בִּירוּשָׁלַם עִיר הַקֹּדֶשׁ וְתִשַׁע הַיְדוֹת בְּעָרִים".

שאלות לפרשת ויחי:

- א. יעקב מברך את יהודה ואומר לו "גור אריה יהודה, מטרף בני עלית". איפה עוד מוזכר הביטוי "גור אריה" (שני מקומות)?
- ב. כאשר יוסף עולה לקבור את יעקב אביו ברוב עם, הוא לוקח עמו כבודה רבה - "ויהי המחנה כבד מאד". באיזה מקום מוזכר הביטוי "מקנה כבד מאד"?
- ג. כאשר הכנענים רואים את האבל הכבד על יעקב, הם משנים את שם המקום, גורן האטד, ל'אבל מצרים': "על כן קרא שמה אבל מצרים אשר בעבר הירדן". על איזה עוד שני מקומות נאמר בלשון נקבה "על כן קרא שמה"?
- ד. על יששכר נאמר בפרשה "ויט שכמו לסבול, ויהי למס עובד". על מי עוד נאמר "ויהי למס עובד"?

"הקשית לשאול":

- ה. יעקב אומר ליוסף "ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים... לי הם". מי עוד אמר על בניו של מישהו אחר - "לי הם"?

בסידורי הספרדים¹ יש לציין שרוב הפירוש המובא להלן מיוסד על דברי העץ יוסף שהאריך מאוד בפירושו לפיוט זה.

ה' הוא: אָדוֹן² עוֹלָם אֲשֶׁר מֶלֶךְ / עוֹד בְּטָרִם כָּל יְצִיר נִבְרָא (לפני שנבראו כל היצורים ולא כמידת בשר ודם שאין מלך בלא עם). וההבדל בין המציאות שלפני הבריאה למציאות שאחריה הוא רק שלֵעֵת נֶעֱשָׂה בְחֻפְזוֹ כָּל (כאשר כולם נעשו ונבראו ברצונו³) / אֲזִי מֶלֶךְ שְׂמוֹ נִקְרָא (אז בפועל קראו לו בשם מלך).

¹ ובתיקון תפילה כתב: "ונראה לכל עין בוחנת שכל החרוזים הללו לא יצאו מידי המחבר, כי אין בהם לשונו ורוחו, לכן יפה עשו סדורי האשכנזים שלא קבלום". אך יש אומרים שחלק מההוספות הם מקוריות. והתוספת בסוף השיר היא ודאי מאוחרת.

² כתוב במס' ברכות דף ז ע"ב (הדף היומי...): "אמר רבי יוחנן משום רשב"י: מיום שברא הקב"ה את העולם לא היה אדם שקראו להקב"ה אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון, שנאמר: ויאמר אדני אלהים במה אדע כי אירשנה". ומובא בשם הגר"א (או תלמידו) שלכן פותחים את תפילת שחרית באדון עולם, כיון שאברהם אבינו תקן אותה והוא היה הראשון שקרא לה' אדון. ובעץ יוסף פירש עוד ע"פ המהרש"א, שרק בזמן שביהמ"ק קיים נאה לקרותו בשם מלך, אבל בשעת הגלות שאין השם והכסא שלם אין לקרוא לו מלך אלא 'אדון עולם' אף שבתחילה הוא מלך ואף נקרא אח"כ מלך אבל עכשיו בזמן הגלות אינו מתעטר בשם מלך עד שימלוך לבדו.

³ בעיון תפילה כתב שמחבר השיר כתב "בחפצו" ע"פ התרגום של רס"ג ל"ויאמר אלקים" בבראשית, שרצה להרחיק ההגשמה ותרגם "ויחפץ אלקים", שלא הייתה אמירה שהפרידה בין הרצון לעשייה וכל אשר חפץ - עשה.

בזמן זה לאחר שלקחתם את העלון כאשר הציבור שרים "אדון עולם", כדאי לראות את דברי המטה משה (סי' לא) על שיר זה:

ומצאתי כתוב: כל מי שמכוון בעת התחלת אדון עולם, כתב רבי יהודה החסיד ורב האי גאון ורב שרירא גאון, ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת, ואין שטן מקטרט על תפלתו, ואין לו שטן ופגע רע בראש השנה וביה"כ בתפלתו, ואויביו נופלים לפניו, וי"א אף יצר הרע משלים אתו... ואפשר שמזה נתפשט המנהג שאומרים אותו קודם כל ברכה ותהלה.

אמנם ע"פ המשקל הערבי של השיר מתחזקת ההשערה שהשיר נכתב ע"י ר' שלמה אבן גבירול, ועדיין לא היה קיים בתקופת רב שרירא גאון. בכל אופן, ברור שהשיר הוא שיר מיוחד מאוד שכדאי מאוד להבין את פירושו.

מבנה השיר הוא כך שכל צלע מתחלקת לשנים ומסתיימת בחרוז "רָא". בחלק מהשיר יש חרוזים נוספים כמו 'אלי'/'גואלי'/'חבלי' וכן 'נסי'/'מנוסי'/'כוסי'. ההוספות בסוגריים מרובעים הם מנוסח הגמצא

שאמר לו הקב"ה למשה: משה, החייתני בדברך" כלומר שעשיתני חי ונצחי בעיני האומות שה' הגואל של ישראל חי וקיים ועוד יגאל אותם. / וראיה לכך שהרי הוא צוֹר חֲבֵלִים¹⁰ בַּיּוֹם צָרָה¹² (ה' הוא תמיד חלקי וגורלי ביום צרה להושיעני. והוא עוד יושיעני ויגאלני כמו שכתוב ב"ר" "חדשים לבקרים רבה אמונתך... ממה שאתה מחדשנו בבוקרן של מלכיות אנו יודעים שאמונתך רבה לגאלנו")

ועוד ראה לכך שיגאלני, שהרי 'הוא נסי'¹¹ וּמְנַסִּים¹² (הוא הדגל שלי שאליו אני נס) / כיון שהוא 'מַנְתַּ כּוֹסִים'¹³ (חלקי וגורלי) "בַּיּוֹם אֶקְרָא"¹⁴ (ואין אחר שימלא בקשתי). פירוש אחר: הוא נסי - הוא המרים אותי מלשון "לבעבור נסות אתכם בא האלקים". ביום אקרא - "פי מי גוי גדול אשר לו אלהים קרבים אליו פה' אלהינו בכל קראנו אליו" (דברים ז, ד).

[והוא רופא והוא מרפא / והוא צופה והוא עזרה]

'בִּידוֹ אֶפְקֵד רוּחִי'¹⁵ בלילה / -בַּעַת אִישָׁן וְאֵנִי מֵאֲמִין בּוֹ שֶׁאֵין כִּי אֶעֱרֶה'¹⁶ בבוקר.

ואני מאמין בו שעם רוּחִי שהפקדתי לו תהיה גְּוִיָּתִי ולא ישארה אצלו או יתן בי רוח אחרת בגלל חטאי'¹⁷ / משום ש'אֲדַנִּי לִי וְלֹכֵן לֹא אֵירָא'¹⁸.

[בְּמִקְדָּשׁוֹ תִּגְדַּל נִפְשִׁי / מְשִׁיחֵנו יִשְׁלַח מִהֲרָה

וְאֵז נִשְׁרֵי בְּבֵית קֹדְשִׁי / אָמֵן אָמֵן שֵׁם הַנּוֹרָא]

¹⁰ כי חלק ה' עמו יַעֲקֹב חֲבֵל נַחֲלָתוֹ: (דברים לב, ט).

¹¹ וַיְכַוֵּן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ ה' נָסִי: (שמות יז, טו).

¹² אֱלֹהֵי צוּרֵי אַחְסָה בּוֹ מִגְּנֵי וְקָרוּ יִשְׁעֵי מִשְׁגָּבֵי וּמְנַסִּים מִשְׁעֵי מִתְּשַׁעֲנֵי (שמואל ב' כב, ג). ה' עָזָּ וּמַעֲזָּ וּמְנַסִּים בַּיּוֹם צָרָה... (ירמיהו טז, ט). ובשיר הניקוד "ומנסים" כנראה משום המשקל. ובספר הבחור תיקן ל"ומנסו ליי", אך אז נפגע החרוז.

¹³ ה' מַנְתַּ חֲלָקֵי וְכוֹסֵי אֶתָּה תוֹמִיף גּוֹרְלֵי: (תהלים טז, ה)

¹⁴ אֵז וְשׁוֹבֵב אוֹיְבֵי אַחֲרֵי בַּיּוֹם אֶקְרָא וְהָ יָדַעְתִּי כִּי אֱלֹהִים לִי: (תהלים נו, י); אֵל תִּסְתַּר פְּנֵיךָ מִפְּנֵי בַּיּוֹם צָר לִי הִטָּה אֱלֹהֵי אֲזִנֶּךָ בַּיּוֹם אֶקְרָא מִהֲרָ עֲנֵנִי: (תהלים קב, ג)

¹⁵ בִּידוֹ אֶפְקֵד רוּחִי פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת: (תהלים לא, ו)

¹⁶ עוֹנֶה כְּבוֹדִי עוֹנֶה הַגָּבֹל וְכִנּוֹר אֶעֱרֶה שְׁחָר: (תהלים נז, ט וכע"ז שם קח, ג)

¹⁷ כמו שכתוב במדרש תהלים (מזמור כה): "זהו שאמר הכתוב 'בִּידוֹ אֶפְקֵד רוּחִי' - בנוהג שבעולם אדם מפקידין אצלו פקדונות, הוא מחליף של זה בזה... אבל הקב"ה אינו כן... שמה עמד אחד ובקש נפשו ולא מצאה, או שמה מצא נפשו ביד אחר... לכך נאמר 'פְּדִיתָה אוֹתִי ה' אֵל אֲמֵת'". וע"ש בדברי המדרש על התחדשות הנפש בלילה.

¹⁸ ה' לִי לֹא אֵירָא מִה יַעֲשֶׂה לִי אֲדָם (תהלים קיח, ו).

וגם בעתיד אֶחְרֵי כְּבָלוֹת⁴ הַכֹּל (אחרי שיכלו כל הרשעים ותתגלה מלכותו של ה') / לְבָדוֹ יִמְלֹךְ נוֹרָא ("וְנִשְׁגַּב ה' לְבָדוֹ בַּיּוֹם הַהוּא" (ישעיהו ב, יא וסם יז) ואז כשיראו את גבורותיו הוא יהיה "נוֹרָא עַל כָּל סְבִיבָיו" (תהלים פט, ח) כלומר על הצדיקים שישארו⁵). וְהוּא הָיָה בעבר וְהוּא הוֹיָה עַכְשֵׁי / וגם בעתיד הוּא יְהִי בַתְּפָאֶרָה (ואף שהוא יצר את העולם, בו עצמו לא חל כל שינוי "פי אָנִי ה' לֹא שָׁנִיתִי". מלאכי ג, ו)

וְהוּא אֶחָד וְאֵין שְׁנֵי / אשר אפשר לְהַמְשִׁיל וּלְדַמּוֹת לֹא⁶ - לְהַחֲבִירָה (לחבר אליו כמו שנאמר "הִיחַבְּרָה פֶסָא הוֹת?!" תהלים צד, כ).

[וְהוּא רֵאשׁוֹן וְהוּא אַחְרוֹן⁷ / לְכָל חֲמֵר וְלְכָל צוּרָה]

בְּלִי רֵאשִׁית בְּלִי תְּכָלִית (אין לו שום התחלה או תכלית וסוף לא בכמות ולא בזמן ואינו משתנה) / וְלֹכֵן לֹא הָעוֹ וְהַמְשָׁרָה (יש לו את הכח והשררה להפריע ממי שהוא רוצה, ומתי שהוא רוצה, כיון שמלא כל הארץ כבודו ואי אפשר להסתר ממנו, וגם אין לו הגבלה בזמן)

[בְּלִי עֶרְךָ בְּלִי דְמִיוֹן⁶ / בְּלִי שְׁנוּי וְתַמּוּרָה

בְּלִי חֲבוּרָה בְּלִי פְרוּד / גְּדוֹל כּוֹחַ וְגִבּוֹרָה⁸]

ואף שיש לו עוז ומשרה ואנו בגלות, אין לומר שהוא עזב אותנו אלא הוּא אֱלֹהֵי וְשִׁמוֹ עַדְיִין נִשְׁאָר עֲלֵינוּ שֶׁאֵין נִקְרָאִים 'יִשְׂרָאֵל' וגם אין לומר שתשש כוחו ח"ו אלא 'חֵי גּוֹאֲלֵינוּ'⁹ - כמ"ש בגמ' ברכות לב ע"א: "ואולם חי אני. אמר רבא אמר רב יצחק: מלמד,

⁴ בעץ יוסף פירש שנוספה כאן כ"ף הדמיון לומר שלא ממש יכלו כולם והמילה "הכל" מוסבת רק על הגויים כמו שכתוב "וְעַרְבֵי ה' יִכְלֹו" (ישעיהו א, כח). אבל "אֲתָם בְּנֵי יַעֲקֹב לֹא כְלִיתֶם" (מלאכי ג, ו) ובעיון תפילה כתב שהכ' נוספה בשביל המשקל של השיר (יתד ושתי תנועות).

⁵ והרב קוק בעולת ראייה פירש "ככלות הכל" - "לא כליה של חורבן והעדר, כי אם ככלות - כְּלָה שְׁאֵרֵי וּלְבָבֵי... חֲלָקֵי אֱלֹהִים לְעוֹלָם" (תהלים עג, כו). השיבה הזאת, של ככלות ההויה של הכל, אל מחוז חפצה העליון... זאת היא עטרת המלוכה העליונה... ואחרי ככלות הכל - לבדו ימלוך נורא. ונשגב ה' לבדו ביום ההוא". וזה על דרך "וְכִסְפָּה וְגַם כְּלָתָה נִפְשִׁי לְחֻצוֹת ה'" (תהלים פד, ג).

⁶ וְאֵל מִי תְּדַמִּיּוֹן אֵל וְהָ דְמוּת תַּעֲרֹכֵנוּ לוֹ (ישעיהו מ, יח); וְאֵל מִי תְּדַמִּיּוֹנִי וְאִשׁוּהָ יֵאֱמָר קְדוֹשׁ (ישעיהו מ, כה).

⁷ כַּה אָמַר ה'... אֵנִי רֵאשׁוֹן וְאֵנִי אַחְרוֹן וּמִבְּלַעֲדֵי אֵין אֱלֹהִים (ישעיהו מד, ו).

⁸ ה' אָרַךְ אֶפְנֵים וְגָדַל כַּחַ וְנִשְׁקָה לֹא יִנְקָה... (נחום א, ג); לָךְ ה' הַגְּדֹלָה וְהַגְּבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַצִּצְצָה וְהַהוֹד... (דברי הימים א' כט, יא).

⁹ וְאֵנִי יָדַעְתִּי גּוֹאֲלֵי חֵי וְאַחְרוֹן עַל עֶפְרָיִם יָקוּם (איוב יט כה).

שאלות בקיאות בגיטין ובבא בתרא // הלומדים

תשובות לשאלות מהשבוע שעבר:

- א. מי פירות - גיטין יט ע"א; ב"ב יט ע"ב.
- ב. דש - גיטין נט ע"ב; ב"ב לח ע"א (רשב"ם בהקדמה למשנה)
- ג. העבודה - גיטין נח ע"א; ב"ב יא ע"א.
- ד. לדידי מפרשא לי מיניה - גיטין פז ע"א; ב"ב לח ע"ב.
- ה. שמעיה [- משמשו] - גיטין נה ע"ב ועוד; ב"ב כב ע"א; כה ע"א.
- ו. עבד לווה לאיש מלוה - גיטין יד ע"א; ב"ב י ע"א; נא ע"א-ב.
- ז. ימות החמה והגשמים - גיטין ע ע"ב; ב"ב נה ע"ב; נח ע"א.
- ח. רחבה שאחורי הכתים - ב"ב ו ע"ב; גז ע"ב.
- ט. טומאת אוהל - ב"ב כ ע"א; כז ע"ב.
- י. לא עביד איניש - ב"ב ה ע"ב; לו ע"ב; מז ע"ב.

שאלות נוספות - מצא היכן הוזכרו המושגים/ביטויים הבאים במסכתות גיטין ובבא בתרא:

א. מחלק נכסיו על פיו	ד. סבא	ז. בטוליה
ב. זיל האידנא ותא למחר	ה. לא חזי לאצטרופי	ח. הורמיז
ג. הכא תרגימו	ו. נשק [מילים משורש זה]	ט. הוא מוטיב לה והוא מפרק לה

לחיות במקום / ראש הישיבה, הרב אהרן פרידמן שליט"א

לחיות על מי מנוחות ולגווע לאט בהמתנה אל האות
ואף על פי שהצלחנו בתי מדרש לבנות ולהרביץ תורה משולבת עם הנאות
בגובה הדשא.

ורק מתוך הצלמות עם מיטה ושבתים שסוחבים זכרונות
חוזרים וקמים על משענת בלי להתגלגל בתוך מחילות.
עם אישור מהאו"ם ואשרת תיירים רק בלי לעלות.
והעניינים סתומות ואינן יכולות לראות את האור,
רק החושך נראה פה מוכר ומפתה ומושך מחדש לחזור
להיפגס מחדש אל מדמנת היאור

ואיפה הוא החרש הזה כשכל כך צריכים אותו
שיצעק עלינו: בואו והחלצו חושים.
ואיפה אפרים שישב על ברכים שפצעו על אדמת קודש
ואיננו רוצה לחכות עוד לסוף הטוב שיבוא רק בסוף.
ואיפה אנחנו?
האם נשארנו במקום בו הונחנו,
או שהלכנו הליכה של ממש
ולמה לא רצים למקום שאלי שייכים לאורך ימים.

ואני לא באתי אלא לפשוטו של מקרא / יעב"ץ

ויחי יעקב / דביר יצחק קאץ

אציגה נא עמכם, תמיהות בפשטי המקראות,
בל תוטרד מנוחתכם, שוב אשיב בעזרת ה' צבאות.
מולדתך אשר הולדת אחריהם, כך אמר יעקב למשנה
הואילו נא ואמרו לי מי הם, שבלשון עבר להם הוא פונה.
לדעת 'מי אלה' דרש, ונזעקו כבר הדרשנים.
ותרצו על דרך דרש, ולפשט לא נשאו פנים.
בני הם אשר נתן לי בזה, כך ענה יוסף לאביו לבל ינשה.
ומדוע האריך כזה וכזה, ולא קיצר - 'אפרים ומנשה'.
קחם נא אלי ואברכם, כך אמר בראשונה,
אך ראו נא - 'ויברכם', שוב חזר ושנה.
ויקח יוסף את שניהם בשמחה, יתברכו ע"י אביו מפי היוצר.
וכי דרכה של תורה נשכחה, להאריך במקום שאמרו לקצר?
אציגה נא עמכם, ישוב לפי פשט המקראות,
כך תנוח דעתכם, ולא אכשל בעזרת ה' צבאות.
אחר שהגיע למצרים ישראל, נראה שנולדו לבנו עוד בנים.
[וכבר רמז רבינו שמואל, אם בפירושו לפסוק ו' מתבוננים].
אליהם כיון יעקב באמרו, אשר הולדת אחריהם - לשון עבר.
ועליהם כיון לשאול בדברו, 'מי אלה' - שכבר עיני זה מכבר.
זוהי תשובת יוסף לאמר, בני אשר נתן לי בזה יוצר הרים
חוץ מהבנים הידועים למר, נוספו לי בזה עוד אחריהם.
מעתה את אלה בירך תחילה, ולאחר מכן את המבוגרים.
הדגישה זאת התורה במילה, 'שניהם' הידועים לדור דורים.

(ה) ועתה שני בניה הנולדים
לה בארץ מצרים עד באי אליה
מצרימה לי הם אפרים ומנשה
כראובן ושמעון יהיו לי: (ו)
ומולדתך אשר הולדת אחריהם
לה יהיו על שם אחיהם יקראו
בנחלתם: (ז) ואני בבאי מפדן
מתה עלי רחל בארץ פנעו
בדרך בעוד כפרת ארץ לבא
אפרתה ואקברה שם בדרך
אפרת הוא בית לחם: (ח) וירא
ישאאל את בני יוסף ויאמר מי
אלה: (ט) ויאמר יוסף אל אביו
בני הם אשר נתן לי אלהים
בזה ויאמר קחם נא אלי
ואברכם: (י) ועיני ישאאל כבדו
מזקן לא יוכל לראות ויגש
אתם אליו וישק להם ויחבק
להם: (יא) ויאמר ישאאל אל
יוסף ראה פניך לא פלתי
והנה הראה אתי אלהים גם את
זרעו: (יב) ויוצא יוסף אתם
מעם ברקו וישתחו לאפיו
ארצה: (יג) ויקח יוסף את
שניהם את אפרים בימינו
משמאל וישאאל ואת מנשה
בשמאלו מימין וישאאל ויגש
אליו... (כ) ויברכם ביום ההוא
לאמור בך יברך וישאאל לאמר
ישמך אלהים כאפרים וכמנשה
וישם את אפרים לפני מנשה:

ויחי יעקב נכד איתן
אשר נפשו בכפו נתן
לעוב משפחה וביתן
עבור ארץ לזרעו מתן
ויחי יעקב בארץ מצרים
ויחי יעקב בן יצחק
אשר בלבו נצר וחקק
כי אל נכר לא ירחק
ולדבק במולדתו שקק
ויחי יעקב בארץ מצרים
ויחי יעקב הוא ישראל
אשר עליו לבן התגולל
וגם אדום בקש לאמלל
ובכל זאת בחר בית א-ל
ויחי יעקב בארץ מצרים
הלא רעב שבעה בלבד נגזר
ועוד פסק עת תם ירד לזר
ומדוע לארץ צבי לא חזר
ויחי יעקב בארץ מצרים?
דקדק אביר בפי הגבורה
”לגוי גדול אשימך” אינו במהרה!
מעמק חברון, בכרית וגזרה
ויחי יעקב בארץ מצרים

¹ "ויאמר אנכי הא-ל אלוקי אביך אל תירא
מדרה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם"
(בראשית מו, ג). מכאן משתמע שזרע יעקב
יהפוך לגוי גדול בארץ מצרים דוקא, ולכן
יעקב הבין שמתקיימת עתה גזרת ברית
הבתרים ומכח התגלות זו נותר לשכון
במצרים גם אחרי שנות הרעב.

